

Τη στιγμή που ο Γαβριήλ Πρίνσιπ πυροβολούσε δυο φορές στο κέντρο του Σεράγεβο, ούτε καν φανταζόταν ότι ουσιαστικά έδινε το σύνθημα για να σκοτωθούν 8.500.000 άνθρωποι, να μείνουν ανάπηροι άλλοι 6.000.000 και να γκρεμιστούν τρεις αυτοκρατορίες. Αν υπέθετε κάτι τέτοιο, πάλι θα πυροβολούσε. Επειδή θα γνώριζε ότι, αν δεν ήταν αυτός, κάποιος άλλος θα βρισκόταν να ανάψει το φιτίλι του πολέμου.

«Πρόκειται για μια διαμάχη, όχι τόσο των λαών, όσο των κυβερνήσεων, που διεκδικούσαν την επικράτηση στο χώρο της Βαλκανικής», έγραψε για τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο ο Γάλλος ιστορικός Μορίς Μπομόν. Είχαν προηγηθεί οι διαμάχες για την επικράτηση στην Αφρική, στην Άπω Ανατολή, στην ίδια την Ευρώπη. Και τώρα, ήταν τα Βαλκάνια, η μπαρουταποθήκη της Ευρώπης.

Στα 1903, ο βασιλιάς της Σερβίας Ομπρένοβιτς δολοφονήθηκε. Στον θρόνο ανέβηκε ο Καραγεώργης που ως τότε ζούσε χάρη σε ρωσική επιχορήγηση. Το Βελιγράδι θεωρήθηκε δορυφόρος της Πετρούπολης, ενώ στην Αυστροουγγαρία ανήκαν Σλοβενία, Κροατία και Βοσνία Ερζεγοβίνη. Η τελευταία προσαρτήθηκε το 1908 και η ενέργεια αυτή θεωρήθηκε ταπεινωτική για τη Σερβία. Οι δυο βαλκανικοί πόλεμοι πάγωσαν το ζήτημα. Στα 1914, ο συσχετισμός δυνάμεων ήταν περίπλοκος με τη Σερβία και την Αυστροουγγαρία στα μαχαίρια και τους Γερμανούς και Γάλλους να μισούνται θανάσιμα.

Από το 1882, υπήρχε η Τριπλή συμμαχία ανάμεσα στη Γερμανία, την Αυστροουγγαρία και την Ιταλία. Η Ιταλία, όμως, είχε υπογράψει μυστική συμφωνία με τους Γάλλους πως θα έμενε ουδέτερη σε περίπτωση γαλλογερμανικού πολέμου. Η Γαλλία ήταν σύμμαχος με την Αγγλία (Αντάντ) και διαδήλωνε πως δεν θα επιτρέψει σε κανένα να θίξει τη Ρωσία. Και η Ρωσία προστάτευε τη Σερβία. Ήταν η εποχή του πανσλαβισμού που έκανε να τρίζουν τα θεμέλια της αυστριακής αυτοκρατορίας των Αψβούργων.

Τον Ιούνιο του 1914, ο διάδοχος του θρόνου της Αυστροουγγαρίας Φραγκίσκος Φερδινάνδος των Αψβούργων έκανε επίσημη επίσκεψη στο Σεράγεβο, πρωτεύουσα της Βοσνίας Ερζεγοβίνης. Για τους Σέρβους, αυτό ήταν προσβολή. Στις 28 Ιουνίου του 1914, στο κέντρο της πόλης, ο διάδοχος και η γυναίκα του Σοφία έπεφταν νεκροί από τις σφαίρες του Σέρβου Γαβριήλ Πρίνσιπ. Η προσβολή είχε ξεπλυθεί. Αρχίζε ο πόλεμος.

Στις 28 Ιουλίου και με την προτροπή της Γερμανίας, ο αυτοκράτορας της Αυστρίας κήρυξε

τον πόλεμο στον βασιλιά της Σερβίας. Αυτό σήμαινε και κήρυξη πολέμου κατά του τσάρου της Ρωσίας. Την 1η Αυγούστου, ο αυτοκράτορας της Γερμανίας κήρυξε τον πόλεμο κατά του τσάρου, ως σύμμαχος των Αψβούργων. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο απάντησαν κηρύσσοντας τον πόλεμο κατά της Γερμανίας που υπέγραψε μυστική συμφωνία με την Τουρκία, για να μπορούν τα πλοία της να περνούν τα Δαρδανέλια. Άλλωστε, η Τουρκία είχε ανοιχτές διαφορές με τη Ρωσία. Η Γαλλία δήλωσε πως θα συμπαρασταθεί στη Ρωσία.

Στις 3 Αυγούστου, η Γερμανία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γαλλίας και εισέβαλε στο Βέλγιο, ενώ η Ιταλία και η Ρουμανία ανακοίνωσαν ουδετερότητα. Αναγκαστικά, στις 4 Αυγούστου, η Αγγλία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας. Γαλλία και Αγγλία κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Αυστροουγγαρίας.

Οι συρράξεις γενικεύτηκαν. Από τις 15 Αυγούστου, στον πόλεμο μπήκε και η Ιαπωνία που εποφθαλιούσε τις γερμανικές κτήσεις στην Κίνα. Οι συγκρούσεις μεταφέρθηκαν και στις αποικίες. Από τις 28 Οκτωβρίου, στο πλάι της Γερμανίας πολέμουσε και η Τουρκία. Το 1915, στον πόλεμο μπήκε και η Ιταλία. Το 1916, ακολούθησαν η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Χετζάζη της Αραβικής χερσονήσου. Το 1917, οι Ηνωμένες Πολιτείες κι άλλα οχτώ αμερικανικά κράτη καθώς και η Κίνα και το Σιάμ. Το 1918, άλλα πέντε αμερικανικά κράτη. Με όλα αυτά, ο Γ΄ Βαλκανικός πόλεμος εξελίχθηκε σε νιοστό Ευρωπαϊκό για να καταλήξει Α΄ Παγκόσμιος.

Στις 11 Νοεμβρίου του 1918, ο πόλεμος είχε τελειώσει. Πολέμησαν 70.000.000 άντρες, σκοτώθηκαν 8.500.000, πάνω από 6.000.000 έμειναν ανάπηροι. Ξοδεύτηκαν ποσά ίσα με το 15% του εθνικού πλούτου των εμπολέμων. Και οι τρεις κυρίαρχες αυτοκρατορίες του 1914 δεν υπήρχαν πια, όταν η συνθήκη ειρήνης υπογράφηκε στις Βερσαλλίες.

Ο τσάρος Νικόλαος είχε εκτελεστεί από το 1918 και στη θέση της Ρωσίας υπήρχε η Σοβιετική Ένωση. Τον ίδιο χρόνο, η Γερμανία έγινε δημοκρατία. Η Αυστροουγγαρία είχε διαλυθεί, ενώ η μοναρχία έμελλε να καταργηθεί τον επόμενο Σεπτέμβριο.

Κατά μία περιεργή σύμπτωση, η συνθήκη των Βερσαλλιών υπογράφηκε στις 28 Ιουνίου του 1919, ακριβώς πέντε χρόνια μετά τη δολοφονία στο Σεράγεβο.

Ο γαλλογερμανικός εθνικιστικός ανταγωνισμός τονώθηκε τις χρονιές 1905 - 1911 με το θέμα του Μαρόκου και τον αποικιακό αγώνα δρόμου στην Αφρική. Μια συνδιάσκεψη (Αλχεθίρα Ισπανίας, 1906) είχε ρυθμίσει τα γαλλογερμανικά συμφέροντα στην περιοχή. Η ισορροπία διαταράχτηκε από τους Γάλλους και η ειρήνη απειλήθηκε με το επεισόδιο του Αγαδέρ (1911): Οι Γάλλοι επενέβησαν στο Μαρόκο και οι Γερμανοί έστειλαν εκεί το πολεμικό «Πάνθηρας». Το ζήτημα έληξε με την παραχώρηση στη Γερμανία γαλλικών εδαφών στο Κονγκό! Οπότε οι Γερμανοί αποδέχτηκαν ότι το Μαρόκο είναι γαλλικό προτεκτοράτο! Τιμια πράγματα, κάτι σαν μεταφορά του συντελεστή δόμησης.

Η ενίσχυση των γερμανικών ερεισμάτων στην Αφρική έδωσε την ευκαιρία για τη δημιουργία του προγράμματος «Έλβας - Ισημερινός» που δεν ήταν τίποτε άλλο από την οικονομική και πολιτική σύνδεση του Βερολίνου με την καρδιά της Αφρικής, μέσω Σουέζ. Έτσι, η Γερμανία απέκτησε έναν ακόμα εχθρό: Τη Μεγάλη Βρετανία, στην πιο εκτεταμένη αποικιακή της παρουσία. Που εκπονούσε τα δικά της προγράμματα: «Ακρωτήριο Καλής Ελπίδας - Κάιρο» και «Κάιρο - Καλκούτα (Ινδιών)»! Με το Σουέζ δικό της και διαφιλονικούμενο από τη Γερμανία για λογαριασμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, από την οποία είχε αποσπαστεί ολόκληρη η Αίγυπτος. Αυτά όπως και ο συνεχώς οξυνόμενος αγγλογερμανικός ανταγωνισμός στις θάλασσες, έσπρωξαν Γαλλία και Αγγλία οριστικά τη μια στην αγκαλιά της άλλης.

Είχαν ήδη παραμερίσει διαφορές αιώνων και είχαν στήσει την Αντάντ (1904). Επειδή η γερμανική αμφισβήτηση της βρετανικής κυριαρχίας στον κόσμο είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα. Στη στροφή του ΙΘ΄ προς τον Κ΄ αιώνα, η Γερμανία εμφανιζόταν ως η εγγυήτρια δύναμη για την ακεραιότητα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Από το 1898, η γερμανοτουρκική φιλία είχε επισφραγιστεί με την εκπόνηση του πρώτου από τα μεγαλόπνοα προγράμματα εκείνου του καιρού: Το «πρόγραμμα Έλβας - Ευφράτης», ουσιαστικά Βερολίνο - Βαγδάτη, ήταν μια σιδηροδρομική γραμμή που αναγκαστικά περνούσε από την Κωνσταντινούπολη. Ξεκίνησε το 1898 και επρόκειτο να ολοκληρωθεί το 1915. Έτσι, η Βρετανία ένιωθε τη γερμανική ανάσα στα βόρεια της δικής της γραμμής συμφερόντων στην Ασία. Με τη Βαγδάτη να βλέπει Κάιρο.

Η Αυστροουγγρική αυτοκρατορία είχε τα δικά της προγράμματα: Να βγει με τον σιδηρόδρομο στο Αιγαίο και, με άλλη γραμμή, να υλοποιήσει το «πρόγραμμα Βιέννη - Κωνσταντινούπολη», που οδηγούσε αναπόφευκτα στο γερμανικό τρένο για τη Βαγδάτη. Άλλωστε, η Αυστροουγγαρία ήταν μια ακόμα εγγύηση για την ακεραιότητα της Οθωμανικής

αυτοκρατορίας. Μοιραία, δημιουργήθηκαν τα δυο μπλοκ: «Αντάντ» και «Κεντρικές αυτοκρατορίες» με σύμμαχό τους την Τουρκία.

Στα βόρεια, από τον καιρό του Μεγάλου Πέτρου η Ρωσία αγωνιούσε να βρει διέξοδο στην ανοιχτή θάλασσα. Στον Ειρηνικό, σκόνταψε στην Ιαπωνία (πόλεμος 1904 - 1905). Στον Ινδικό, παραδοκούσε η Βρετανία. Στη Μεσόγειο (Αλεξανδρέττα μέσω Αρμενίας) προσέκρουε στα γερμανικά και αυστριακά συμφέροντα προς τη Βαγδάτη. Που στέκονταν στον δρόμο της και για το Αιγαίο. Όμως, με τον Εύξεινο Πόντο δικό της και τα Βαλκάνια γεμάτα «αδελφούς Σλάβους», η από εκεί διέξοδος φάνταζε πιο εύκολη.

Η αγγλορωσική προσέγγιση ξεκίνησε το 1907 και ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 1908 στο Ταλίν (τότε Ρεβάλ) της Εσθονίας. Η Ρωσία παραιτήθηκε από τις σκέψεις της στον Περσικό και η Βρετανία μεγαλόψυχα παραχώρησε το δικαίωμα της διεκδίκησης του Βόσπορου και του Ελλησπόντου. Αρκετά χρόνια αργότερα (25 Φεβρουαρίου του 1915), ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών Έντουαρντ Γκρέι θα δήλωνε απερίφραστα ότι «η επιθυμία της Ρωσίας να βγει στο Αιγαίο απολαμβάνει όλη τη βρετανική συμπάθεια». Έτσι απλά.

Τα ρωσικά σχέδια σκόνταψαν στην έκβαση των βαλκανικών πολέμων. Η χαϊδεμένη του τσάρου, Βουλγαρία, ήταν η χαμένη της ιστορίας και παρακαλούσε για μια ανατροπή της συνθήκης του Βουκουρεστίου, αυτή τη φορά σε βάρος της Ελλάδας. Η Σερβία είχε κυριεύσει τη δίοδο του Νοβιπαζάρ κλείνοντας στην Αυστρία την πόρτα της μελλοντικής διεξόδου στο Αιγαίο. Και φλέρταρε ήδη με τους αντιπάλους των κεντρικών δυνάμεων για την απελευθέρωση των «αδερφών της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης» από τον αυστριακό ζυγό. Το μόνο που μπόρεσαν η Αυστρία και η ευκαιριακή σύμμαχός της, Ιταλία, ήταν να ανακόψουν την έξοδο της Σερβίας στην Αδριατική με τη δημιουργία της Αλβανίας σε βάρος και της Ελλάδας και του Μαυροβούνιου.

Οι ρωσικές διεργασίες για ανατροπή των τετελεσμένων στα Βαλκάνια έστελναν την Ελλάδα στην απέναντι από τη Ρωσία όχθη, καθώς κυρίως αυτή θα έχανε από μια νέα ρύθμιση. Ο ιταλοαυστριακός εκβιασμός ότι δεν θα αναγνωριστεί η ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο, αν η Ελλάδα επιμείνει στη διεκδίκηση της Βόρειας Ηπείρου, αλλά και η ιταλική κατοχή των Δωδεκανήσων έφεραν το Ελληνικό κράτος εξ ορισμού αντίπαλο της Αυστρίας και της Ιταλίας.

Ο ελληνικός στρατός όμως πολεμούσε συνεχώς ένα χρόνο, δίνοντας αδιάκοπες μάχες χωρίς να έχει χάσει καμιά. Και η Ελλάδα είχε διπλασιαστεί σε έκταση και πληθυσμό. Με άλλα λόγια, ήταν υπολογίσιμη δύναμη στην περιοχή και γειτονική στην Τουρκία. Η Γαλλία την έβλεπε σαν αντίπαλο δέος και της Αυστρίας και του πανσλαβισμού μέσω Σερβίας.

Έτσι, η Γαλλία διαμήνυσε ευγενικά στη «φίλη και σύμμαχο Ρωσία» ότι δεν ευνοούσε ανατροπή των συμφωνιών του Βουκουρεστίου. Και αυστηρά στην Αυστρία ότι θα την έβρισκε μπροστά της, αν επιχειρούσε νέα μείωση των ελληνικών εδαφών.

Υπήρχε, όμως, και άλλη «ευτυχής συγκυρία». Η από το 1889 σύζυγος του Κωνσταντίνου και πρόσφατα (1913) βασίλισσα Σοφία ήταν αδερφή του αυτοκράτορα Γουλιέλμου της Γερμανίας. Κι ο Κωνσταντίνος «αξιωματικός του γερμανικού στρατού». Κι ο ελληνικός στρατός ο μόνος που είχε ανατρέψει με τη λόγχη φρούρια κατασκευασμένα από τους Γερμανούς (Μπιζάνι). Και μια ελληνοτουρκική προσέγγιση θα αποτελούσε ισχυρό αντίρροπο του ρωσικού επεκτατισμού στα Βαλκάνια.

Έτσι, η Γερμανία διαμήνυσε ευγενικά στη «φίλη και σύμμαχο Αυστρία» πως δεν ευνοούσε νέα μείωση της ελληνικής επικράτειας. Και αυστηρά στη Ρωσία ότι θα την έβρισκε μπροστά της, αν επιχειρούσε ανατροπή των συμφωνιών του Βουκουρεστίου.

Η Ελλάδα έγινε ξαφνικά η πολύφερνη νύφη, την οποία οι πάντες κολάκευαν. Η Βουλγαρία ήταν στα πρόθυρα της νευρικής κρίσης: Με τη Ρωσία δεν μπορούσε να νιώθει ασφαλής, αφού μια στο Βερολίνο και μια στο Βουκουρέστι την είχε εγκαταλείψει, ενώ οι Σέρβοι μόνο σύμμαχοι δεν μπορούσαν να λογιστούν μετά τον Β΄ Βαλκανικό πόλεμο. Άρχισε γι' άλλη μια φορά να φλερτάρει με τις κεντρικές δυνάμεις. Δεν ήταν εύκολο. Έτσι κι αλλιώς, η Αυστροουγγρική αυτοκρατορία αισθανόταν απέχθεια προς καθετί σλαβικό και η Βουλγαρία είχε από καιρό ενταχθεί στη «σλαβική οικογένεια». Η εκκρεμότητα επρόκειτο να διατηρηθεί ως τη στιγμή που θα ανοιγόταν «το κουτί με τις προσφορές». Με τη Ρουμανία να περιμένει υπομονετικά, ποιους θα διαλέξει η Βουλγαρία, για να πάει με τους αντίπαλους.

(Έθνος, 1.8.2998) (τελευταία επεξεργασία, 27.2.2009)